

راهبردهای مدیریت مرزها

www.ketab.ir

مؤلفان

محسن جان‌پرور

ریحانه صالح‌آبادی

زکیه نادری چنار

سال ۱۳۹۹

مرکز تحقیقات و مطالعات
فرماندهی مرزبانی ناجا

راهنمای مدیریتی مرزها

مؤلفان: محسن جان‌پرور، ریحانه صالح‌آبادی، زکیه نادری چنار

چاپ یکم: ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰۰۰۰۰ ریال

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: راه فردا

نشانی: نشانی: تهران، ابتدای بزرگراه شهید خرازی، خیابان جدی اردبیلی، فرماندهی مرزبانی

ناجا، مرکز تحقیقات و مطالعات کاربردی - تلفن ۸۱۸۳۰۷۴۴

سرشناسه: جان‌پرور، محسن، ۱۳۶۲ -

عنوان و نام پدیدآور: راهنمای مدیریتی مرزها/مؤلفان محسن جان‌پرور، ریحانه صالح‌آبادی، زکیه نادری چنار.

مشخصات نشر: تهران: نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، ستاد فرماندهی مرزبانی ناجا، دفتر تحقیقات

کاربردی، انتشارات مرزبانان، ۱۳۹۹. مشخصات ظاهری: ۲۵۶ص.

شابک: ۸-۷۵۵۵۲۴-۶۰۰-۹۷۸. وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: امنیت مرزی

موضوع: مرزها

موضوع: امنیت ملی

موضوع: زیست‌سنجی

شناسه افزوده: صالح‌آبادی، ریحانه، ۱۳۶۹ -

شناسه افزوده: نادری چنار، زکیه، ۱۳۷۴ -

شناسه افزوده: نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران. ستاد فرماندهی مرزبانی. دفتر تحقیقات کاربردی. انتشارات

مرزبانان

رده بندی کنگره: ۶۲۲۵J۷

رده بندی دیویی: ۲۸۵/۳۶۳

شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۹۸۵۰۰

وضعیت رکورد: فیبا

سخن ناشر

نعمتی که در ورق خوردن کتاب عمر وجود دارد این است که با اندوختن تجربه‌ای نو، می‌توان بر غنای فکر، توان عمل و استحکام رای خویش افزود. پیامبر گرامی اسلام (ص) می‌فرمایند: "قید العلم بالکتابه، علم را با نوشتن ماندگار کنید". نوشتن و انتقال تجربیات و اندوخته‌ها بر روی کاغذ از فراموش شدن آنها جلوگیری می‌کند.

متأسفانه بروز رویداد های تلخ، ناگوار و عبرت آموز در مأموریت ها و وظایف کارکنان مرزبانی ناجا امری بدیهی و اجتناب ناپذیر است. در گستره سرزمینی ایران اسلامی، معمولاً اولین واحد سازمانی دولتی که از حوادث مورد سخن مطلع می‌شود و بایستی در راستای مأموریت خود تا سرانجام آنها پیگیری و اقدام نمایند، یگان‌های مرزبانی ناجا می‌باشند.

بر این اساس یکی از کارآمدترین و مؤثرترین روش های ارتقاء و تبادل دانش مرزی در حوزه اجرایی، استفاده از دانش روز جهانی به خصوص در حوزه راهبردهای مدیریت مرزی است. لذا، بهره‌گیری از راهبردهای مدیریت مرزها توسط کارکنان یگان های اجرایی اهمیت بسزایی در توسعه و پیشرفت سازمان مرزبانی کشور و ارتقاء رویکردهای مدیریت و آموزشی، توان افزایی و افزایش کمی و کیفی فعالیت‌های آموزشی کارکنان یگان‌های مرزی دارد.

به همین منظور مرکز تحقیقات و مطالعات کاربردی فرماندهی مرزبانی ناجا با بهره‌گیری از نخبگان و اساتید مجرب در حوزه مدیریتی، اقدام به تألیف کتابی با عنوان «راهبردهای مدیریت مرزها» نموده است. امید است این نوشتار مورد استفاده مدیران، فرماندهان و سایر مرزداران و کارکنان خدوم در کلیه یگان‌های مرزی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد.

رئیس مرکز تحقیقات و مطالعات کاربردی ف.مرزبانی ناجا

سرهنگ مهدی پورغلامحسین

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۱۲
فصل اول: مفهوم‌شناسی مرزی	
۱-۱. مرز.....	۱۹
۱-۱-۱. تعریف مرز.....	۱۹
۱-۱-۲. ماهیت مرزها.....	۲۴
۱-۱-۳. کارکردهای مرز.....	۲۶
۱-۱-۴. اختلاف‌های مرزی.....	۳۱
۱-۱-۵. امنیت مرزی.....	۳۷
۱-۱-۶. تکامل مرز.....	۴۲
۱-۲. کنترل و مدیریت مرزها.....	۴۶
۱-۲-۱. کنترل مرزها.....	۴۶
۱-۲-۲. مدیریت مرزها.....	۴۸
۱-۲-۳. ضرورت کنترل و مدیریت مرزها.....	۵۱
۱-۳. راهبرد.....	۵۵
۱-۳-۱. تعریف راهبرد.....	۵۵
۱-۳-۲. راهبردهای کنترل و مدیریت مرزها.....	۵۹
الف) راهبردهای غیرفناورانه.....	۶۱
ب) راهبردهای فناورانه.....	۶۱
فصل دوم: مرزهای فضای عینی و پارامترهای مؤثر بر کنترل و مدیریت مرز	
۱-۲. مرزهای فضای عینی.....	۶۶
۱-۲-۱. کلیت مرزهای فضای عینی.....	۶۶

۶۷.....	۲-۱-۲. مرزهای خشکی (زمینی)
۶۸.....	۳-۱-۲. مرزهای آبی
۷۱.....	۴-۱-۲. مرزهای هوایی
۷۲.....	۵-۱-۲. مرزهای فضایی
۷۴.....	۶-۱-۲. مرزهای بیومتریک
۷۴.....	۲-۲. پارامترهای مؤثر بر کنترل و مدیریت مرزهای فضای عینی
۷۴.....	۱-۲-۲. پارامترهای بُعد سرزمینی - محیطی
۷۶.....	۲-۲-۲. پارامترهای بُعد اجتماعی - فرهنگی
۷۸.....	۳-۲-۲. پارامترهای بُعد اقتصادی
۸۳.....	۴-۲-۲. پارامترهای بُعد سیاسی - حاکمیتی
۸۷.....	۵-۲-۲. پارامترهای بُعد ژئوپلیتیکی
۸۹.....	۶-۲-۲. پارامترهای بُعد حقوقی - ساختاری
۹۱.....	۷-۲-۲. پارامترهای بُعد دفاعی - امنیتی
۹۴.....	۸-۲-۲. پارامترهای بُعد فناورانه
۹۵.....	۹-۲-۲. پارامترهای بُعد تاریخی
۹۷.....	۱۰-۲-۲. پارامترهای بُعد مسائل و بازیگران مرزی
۹۸.....	۳-۲. تجربه‌های دو فضای جغرافیایی در کنترل و مدیریت مرزها
۹۸.....	۱-۳-۲. مرزهای اروپا (پیمان شینگن)
۱۰۶.....	۲-۳-۲. دیوارهای حائل میان رژیم اشغالگر قدس و همسایگان

فصل سوم: راهبردهای غیرفناورانه کنترل و مدیریت مرزها

۱۱۴.....	۱-۳. مدیریت دوجانبه مرزهای فضای عینی
۱۱۹.....	۲-۳. سامان‌دهی و به‌کارگیری ساکنان مرزی برای کنترل و مدیریت مرز
۱۲۲.....	۳-۳. استفاده از دیپلماسی مرزی

- ۳-۴. استفاده از مشاوران مرزی..... ۱۲۶
- ۳-۵. به کارگیری نیروهای آموزش دیده..... ۱۲۹
- ۳-۶. ایجاد پیوند علمی و عملی میان نیروهای مرزی و صاحب نظران..... ۱۳۳
- ۳-۷. برقراری شایسته سالاری در استان ها و نوار مرزی..... ۱۳۷
- ۳-۸. مدیریت یکپارچه مرزهای فضای عینی..... ۱۳۸
- ۳-۹. کنترل و مدیریت منطقه ای و جهانی مرزها..... ۱۴۵
- ۳-۱۰. راهبردهای اقتصادی..... ۱۴۷
- ۳-۱۱. ایجاد پیوند میان تصمیم گیرندگان سیاسی و مسئولان اجرایی..... ۱۵۲
- ۳-۱۲. کاهش دادن شکاف بین مسئولان سطوح بالا و سطوح اجرایی در مرزبانی..... ۱۵۵
- ۳-۱۳. توسعه دادن جایگاه دولت های محلی در طول نوار مرزی..... ۱۵۸
- ۳-۱۴. استانداردسازی نظارت شناسایی..... ۱۶۰

فصل چهارم: راهبردهای فناوری کنترل و مدیریت مرزها

- ۴-۱. استفاده از موانع فیزیکی مانند فنس ها و دیوارها..... ۱۶۳
- ۴-۲. استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی..... ۱۶۹
- ۴-۳. استفاده از سامانه مکان یابی جغرافیایی..... ۱۷۲
- ۴-۴. استفاده از تجهیزات اپتیکی..... ۱۷۷
- ۴-۵. استفاده از رادارهای مراقبتی..... ۱۷۹
- ۴-۶. استفاده از پروژه های ماهواره ای..... ۱۸۵
- ۴-۷. استفاده از شبکه حسگر بی سیم..... ۱۹۰
- ۴-۸. استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین (پهپاد)..... ۲۰۰
- ۴-۹. به کارگیری فناوری های جدید و به روز به صورت مشترک..... ۲۰۴
- ۴-۱۰. به کارگیری سامانه جامع کنترل هویت جهانی نادرا..... ۲۰۵

فصل پنجم: راهبردهای کنترل و مدیریت مرزهای بیومتریک

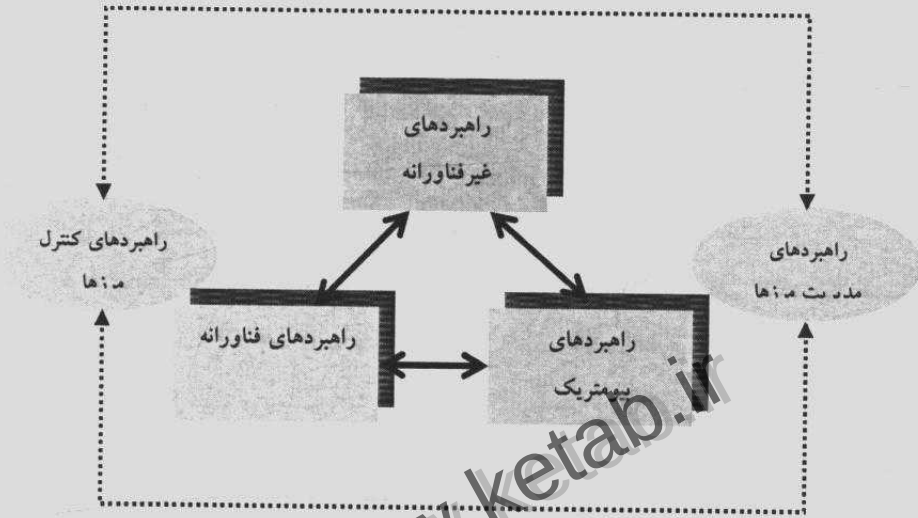
پیشگفتار

به‌طور کلی، مرز و مرزبانی در ایران و جهان، پیشینه‌ای بسیار کهن دارد. بشر از وقتی توانست محدوده تحت حاکمیت خویش را مشخص کند، درصدد حفاظت از آن برآمد و کوشید با استفاده از روش‌های مختلف، مرزهای قلمرو خویش را تا حد امکان کنترل و مدیریت کند؛ سپس در پی شکل‌گیری حکومت‌ها حفاظت از محدوده‌های قلمرو کشورها به‌منظور برقراری نظم و امنیت، جایگاهی مهم یافت و حکومت‌ها به صورت‌های مختلف برای کنترل محدوده‌ها و مرزهای قلمرو خود کوشیدند. ساخت دیوار چین، دیوار هاردین و دیوار گرگان در دوره‌های گذشته به‌همت حکومت‌ها شواهدی برای اثبات این ادعا هستند؛ البته نمونه‌هایی از ساخت این‌گونه دیوارهای مرزی را در دوران معاصر نیز می‌توان یافت که از جمله آن‌ها دیوار مرزی عربستان با یمن و عراق، دیوار حائل میان رژیم صهیونیستی و فلسطین و نیز دیوارهای مرزی اوکراین و روسیه، هند و بنگلادش، و ایران و پاکستان درخور ذکرند. با گذشت زمان، تلاش برای کنترل و مدیریت بهینه مرزها با توجه به تحولات رخ داده افزایش یافت تا از این رهگذر، حکومت‌ها بتوانند کنترل و مدیریت مرزهای خود را با پیشرفت‌های صورت گرفته در عرصه‌های مختلف علم و فناوری هماهنگ کنند (حافظ‌نیا و جان‌پرور، ۱۳۹۲: ۴) و بدین ترتیب، نظم و امنیت را در منطقه‌های مرزی به‌صورت خاص و در کل کشور به‌صورت عام تحقق بخشند. مرزها چهارچوب‌هایی مشخص را برای کشورها به‌وجود می‌آورند و از طریق آن‌ها هر کشور می‌تواند با دیگر کشورها و بازیگران در جای‌جای جهان ارتباط برقرار کند؛ از این روی، هویت ویژه مرزها اهمیتشان را افزایش داده و آن‌ها را به شاه‌رگ‌های حیاتی کشورها تبدیل کرده است و بر این اساس نمی‌توان در ضرورت برقراری امنیت در این شاه‌رگ‌ها تردید داشت. دستیابی به این هدف مهم با توجه به وابستگی روزافزون کشورها به یکدیگر در بخش‌های مختلف تأمین

امنیت، فراهم آوردن کالاها و منابع مورد نیاز، استفاده از منابع مشترک مرزی و... از یک سو و تأمین و حفظ امنیت و منافع ملی کشور، جلوگیری از بروز ناامنی و ارتکاب جرایم و جابه‌جایی کالاهای غیرمجاز، و بهره‌برداری مناسب از منابع مشترک و... از سوی دیگر، ضرورت توجه بیشتر و علمی‌تر به مرزها و منطقه‌های مرزی را آشکار کرده است. گستردگی و تنوع مرزهای جغرافیایی، و وضعیت و ویژگی‌های خاص آن‌ها نیازمند به‌کارگیری راهبردهای مختلف برای کنترل و مدیریت است تا از این طریق بتوان زمینه را برای افزایش یافتن امنیت و آرامش، و کاهش یافتن هزینه‌های جانی و مالی کنترل و مدیریت مرزها فراهم کرد؛ البته کنترل و مدیریت کامل مرزها با توجه به وضعیت خاص و نیز عوامل و بازیگران متعدد، امکان‌پذیر نیست و گفت‌یافتن به این هدف، مستلزم صرف هزینه‌های مالی و جانی چشمگیر برای کشورهاست؛ اما با استفاده از برخی راهبردها می‌توان تاحد ممکن، زمینه را برای کنترل و مدیریت بهینه مرزها فراهم آورد.

برای دستیابی به این هدف، نویسندگان کتاب پیش‌روی کوشیده‌اند بخش‌های نظری و عملی مطالعات مرزی را به یکدیگر نزدیک‌تر کنند و براساس مثال‌هایی از جمهوری اسلامی ایران، زمینه را برای درک بهتر راهبردهای پیشنهادی به‌منظور کنترل و مدیریت مرزها فراهم آورند تا از این طریق بتوان این راهبردها را به‌صورت عملیاتی در کشور اجرا کرد و از آن‌ها بهره‌برد؛ البته عملی‌شدن هریک از راهبردهای پیشنهادی در کتاب حاضر، نیازمند صورت‌گرفتن بررسی‌ها و تحلیل‌هایی واقع‌بینانه‌تر و کامل‌تر در فضاها و مرزهای خاص است. از سوی دیگر، این راهبردهای پیشنهادی را می‌توان به‌صورت هم‌زمان به‌کار گرفت و محدودیت و مشکلی در این زمینه با توجه به هم‌پوشانی آن‌ها وجود ندارد. راهبردهای مورد بحث را درباره مرزهای فضای عینی بر سه بخش می‌توان تقسیم کرد: راهبردهای

غیرفناورانه (غیرتکنولوژیک)، راهبردهای فناورانه (تکنولوژیک)، و راهبردهای کنترل و مدیریت مرزهای بیومتریک.

شکل: راهبردهای پیشنهادی برای کنترل و مدیریت مرزها

شایان ذکر است که بیشتر راهبردهای غیرفناورانه پیشنهادشده در این کتاب براساس برداشت‌ها و استدلال‌های خود نویسندگان تدوین شده و از جایی دیگر گرفته نشده‌اند. بخش راهبردهای فناورانه نیز بر مبنای پژوهش‌های صورت گرفته در ایران و دیگر کشورها در این زمینه و همچنین مبتنی بر پیشنهاد‌های خود نویسندگان تدوین شده است. در نگارش متن کتاب کوشیده‌ایم مطالب را با استفاده از نثری ساده و روان عرضه کنیم تا به آسانی برای مخاطبان با هر سطح علمی‌ای قابل درک باشد.